

JAARBERICHT 2025

BABEL ZAANS
ARCHITECTUUR
PLATFORM

INHOUD

• Voorwoord	blz 3
• <i>Ruimte maken</i> : voorbij de hokjesgeest	blz 4
• Inspiratiesessie: hoe beïnvloedt de stad ons brein?	blz 5
• Babel Cinema: Samenwonen - het verhaal van De Warren	blz 6
• /Metropola: <i>ruimte maken</i> over de gemeentegrens	blz 7
• Babel op het St. Michaël College: <i>ruimte maken</i> voor de volgende generatie	blz 8
• Interactieve wandeling door het centrum van Zaandam	blz 9
• Geslaagd tweede sponsorcafé	blz 10
• Floris Alkemade en Mathias Lehner over de toekomst van Zaanstad	blz 11
• Verder verkennen van het thema <i>Ruimte maken</i>	blz 12
• Dag van de Architectuur: <i>ruimte maken</i> op een eiland	blz 13
• Vernieuwde rondleiding Herbestemming: waar oud en nieuw elkaar raken	blz 14
• Ontdekkingstocht door de Rosmolenbuurt	blz 16
• Rondleiding Zaanam-Centrum de ontwikkeling van het nieuwe stadshart	blz 17
• Fietsexcursie met AM	blz 18
• Open Monumentendagen: houtbouw en herbestemming in beweging	blz 19
• 25 jaar Inverdan – van visie naar stadshart	blz 20
• A tot Z-debat V: hoe openen we het stikstofslot?	blz 21
• Fotowedstrijd De Inclusieve Stad	blz 22
• Hoe welkom voel jij je in de stad?	blz 23
• Babel Cinema: Hoop in de Hoep	blz 25
• Volle Bullekerk voor Jaap Schipperlezing over de toekomstbestendige stad	blz 26
• 25 jaar Inverdan op jouw locatie	blz 28
• Podcast (N)ooit gebouwd Zaanstad	blz 28
• Nalaten aan Babel	blz 29
• Organisatie	blz 30
• Colofon	blz 31

Volg Babel op sociale media!

www.stichting-babel.nl

Foto cover: door Patrick Hudepohl gemaakt tijdens De Jaap Schipperlezing in de Bullekerk

VOORWOORD

2025, EEN GEVARIEERD 'POSTOLYMPISCH' JAAR

Het jaar 2025 voelde een beetje als een 'postolympisch' jaar. Na het Zaanstad-feestjaar 2024 moesten we even op adem komen. De betrokkenheid en warme reacties die we ontvingen, hebben ons echter enorm geïnspireerd en positieve energie gegeven. We waren extra gemotiveerd ook in het nieuwe jaar met overtuiging door te gaan. Die gezamenlijke inspanning vertaalde zich in een succesvol en betekenisvol programma rondom ons meerjarig thema *Ruimte maken*. Met veel plezier en toewijding hebben we opnieuw een rijke en gevarieerde reeks activiteiten gerealiseerd, waarbij samenwerking, creativiteit en verbinding centraal stonden. We kijken met voldoening terug en zijn ervan overtuigd dat je dit gevoel na het lezen van dit jaarbericht met ons deelt.

Dat dit alles mogelijk was, danken we aan het vertrouwen en de steun van onze subsidiegever, vrienden en sponsors. Samenwerkingspartners waren daarbij dit jaar onder andere Arcam/Metropola, De Maatschappij en AM.

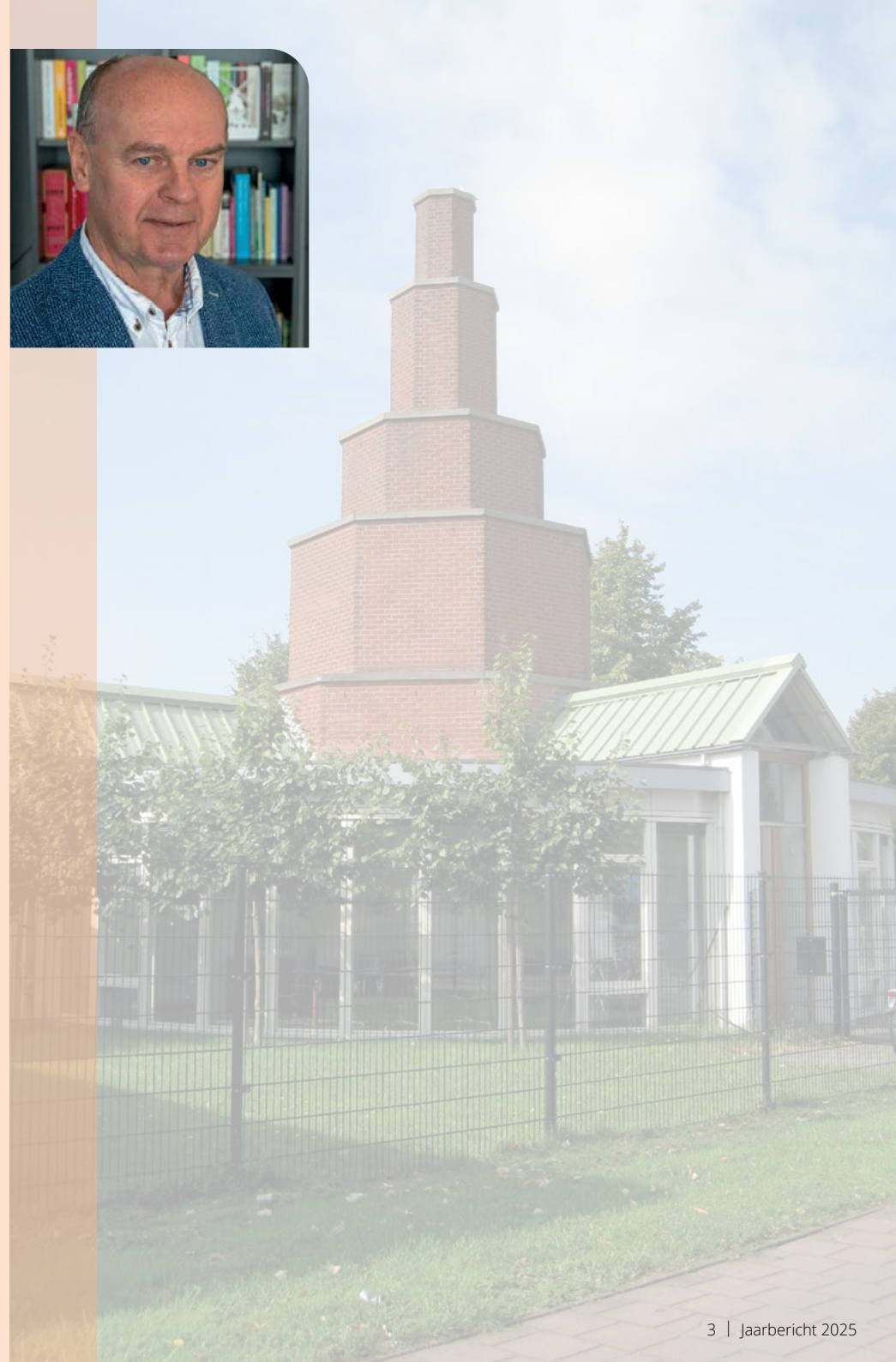
We organiseerden onder meer het vijfde A tot Z-debat, de Dag van de Architectuur voor 8- tot 12-jarigen, een inspiratieavond over neuroarchitectuur, de fotowedstrijd 'De Inclusieve Stad', een Metropola-editie over scenario's voor het Noordzeekanaalgebied, een tweede sponsorcafé en drie edities van Babel Cinema. En zijn de vele wandelingen en fietstochten voortgezet onder aanvoering van onze bevlogen BabelGidsen. Onverwacht hoogtepunt was de succesvolle documentaire 25 jaar Inverdan, die twee keer een uitverkochte zaal en boeiende nagesprekken opleverde in Filmtheater De Fabriek.

Al met al hebben we in 2025 weer een volgende slag gemaakt in de kwaliteit van onze activiteiten en het bereiken van meer belangstellenden. Daar gaan we in 2026 met ons thema *Ruimte maken* samen met jou graag mee verder. We hebben er zin in. En met 'we' bedoel ik in het bijzonder de Programmaraad; het 'motorblok' van Babel. Een bont gezelschap van betrokken en bevlogen professionele vrijwilligers die hun kennis en netwerk belangeloos inzetten, ondersteund door een klein professioneel team.

Voor Babel zijn alle vrijwilligers en onze vrienden, partners en sponsors onmisbaar en een levensvoorwaarde. Hierbij past een welgemeend en hartelijk woord van dank. Tot slot wens ik je veel leesplezier met het Jaarbericht 2025 en zie je graag bij één van de aankomende Babel-activiteiten.

Piet Keijzer

Voorzitter Babel Zaanse architectuurplatform

RUIMTE MAKEN: VOORBIJ DE HOKJESGEEST

Het modernisme heeft ons fundamenteel gelegd; het bracht structuur en efficiëntie in hoe we wonen, werken en ons verplaatsen. In de afgelopen decennia zijn deze sectoren - inmiddels uitgebreid met vitale opgaven als waterbeheer, duurzaamheid en de energietransitie - tot in detail gerationaliseerd en geoptimaliseerd. Er zijn sterke kaders en heldere normen ontstaan die ons ver hebben gebracht.

Nu we voor nieuwe, grote uitdagingen staan, ontdekken we dat de volgende stap niet in de sectorale afbakening ligt, maar juist in de verbinding.

Waar we voorheen binnen de eigen grenzen zochten naar optimalisatie, biedt de huidige tijd ons de kans om de starheid van sectoraal denken los te laten. Met ons thema *Ruimte maken* gaan we op zoek naar wat er gebeurt als we de grenzen tussen de hokjes slechten. We dagen eenieder uit om heilige huisjes omver te duwen, juist om ruimte te creëren voor een levendige uitwisseling.

In dit jaarbericht laten we zien hoe we nieuwe verbanden leggen met concrete casussen. Door naar overlappen te zoeken en bestaande regels met een frisse blik te bekijken, ontstaat er ruimte voor innovatie en creativiteit. We streven naar een vorm van maatschappelijke osmose: een stad waarin functies niet langer naast elkaar staan, maar elkaar versterken. Samen maken we ruimte voor een veerkrachtig en toekomstbestendig Zaanstad!

INTERKLOP B.V.

Stenen **DIE**
generaties **LANG**
MEEGAAN, ZIJN
VAN onschatbare
WAARDE

TRANSFORMATIE OUDE DRUKKERIJ.

Met behoud van staal, gevel, open vloeren en duurzame verbeteringen. Alles Paris Proof. Ook de hergebruikte gevelstenen krijgen via Rebrick een tweede leven.

Bekijk de circulaire stenen op [Re-brick.nl](https://re-brick.nl)

INSPIRATIESESSIE: HOE BEÏNVLOEDT DE STAD ONS BREIN?

Binnenstedelijke verdichting is onvermijdelijk, maar roept fundamentele vragen op over de menselijke maat. Wat doet een dichtbebouwde stad met onze beleving? En hoe kunnen ontwerpkeuzes bijdragen aan een omgeving die prettig, leesbaar en uitnodigend is op ooghoogte?

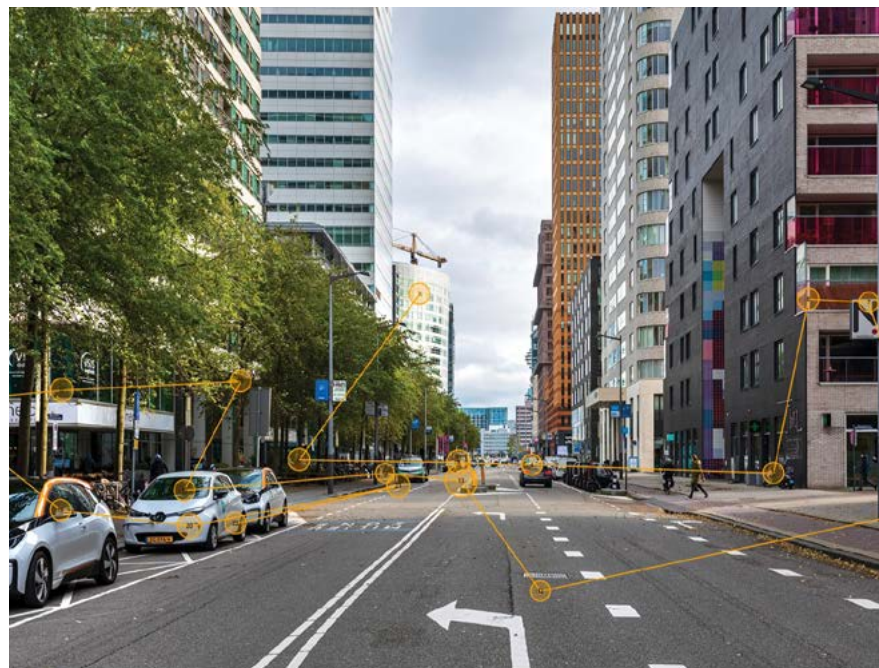
Met die vragen trapten we op woensdagavond 5 maart 2025 het nieuwe meerjarenthema *Ruimte maken* af met een inspiratiesessie over neuroarchitectuur: de relatie tussen de gebouwde omgeving, het brein en welzijn. In een volle zaal, met opvallend veel nieuwe en jonge gezichten, ontstond een open en energiek gesprek over verdichting en stedelijke kwaliteit. De locatie, Projectbureau Peperstraat in het hart van Zaandam, versterkte de actualiteit en urgentie van het thema.

De avond bracht twee perspectieven samen. Hans Karssenberg (STIPO) benaderde de stad vanuit de praktijk en introduceerde het denken in *The City at Eye Level*: verblijfskwaliteit, functiemix en de betekenis van de plint voor het dagelijks gebruik van de stad. Hij liet zien hoe mensen de stad waarnemen vanuit een 'kikker-oogperspectief' en pleitte onder meer voor ambachtelijke maakplaatsen in de plint als dragers van identiteit en levendigheid.

Frank Suurenbroek (Hogeschool van Amsterdam) voegde daar een wetenschappelijk perspectief aan toe en liet zien hoe beleving en aandacht in de stad meetbaar kunnen worden gemaakt. Zijn bijdrage maakte inzichtelijk hoe neuroarchitectuur, een relatief jong onderzoeksveld, ontwerpers en beleidsmakers kan helpen beleving bewuster mee te wegen in ruimtelijke keuzes.

De inspiratiesessie leverde geen kant-en-klare antwoorden op, maar wel scherpte, nieuwe inzichten en vervolgvragen. Onderwerpen als gevelontwerp, functiemenging, werkplekken in woongebieden en de spanning tussen projectmatig en gebiedsgericht werken kwamen nadrukkelijk aan bod. Tijdens de levendige nazit zette het gesprek zich voort tussen ontwerpers, onderzoekers en beleidsmakers. De bijeenkomst benadrukte de waarde van Babel als platform voor reflectie, verdieping en ontmoeting én vormde een inhoudelijk sterke start voor *Ruimte maken*.

» [Klik en lees het verslag op onze website.](#)

BABEL CINEMA: SAMENWONEN - HET VERHAAL VAN DE WARREN

Op dinsdagavond 18 maart 2025 organiseerden we een Babel Cinema in Filmtheater De Fabriek met een vertoning van *Samenwonen – het verhaal van De Warren*, een documentaire van Sam van Zoest over de totstandkoming van wooncoöperatie De Warren op IJburg. De film biedt een indringend en persoonlijk perspectief op collectief wonen en laat zien wat er nodig is om alternatieve woonvormen daadwerkelijk te realiseren. De avond sloot aan bij het jaarthema *Ruimte maken*, waarin ruimte niet alleen fysiek, maar ook sociaal en organisatorisch wordt verkend.

De documentaire volgt een hechte vriendengroep, bekend als KONIJN, die de stap maakte van het organiseren van culturele evenementen naar het gezamenlijk ontwikkelen van een wooncoöperatie. Wat begon als een gedeelde droom, groeide uit tot een intensief traject van pionieren, samenwerken en volhouden. Zonder ervaring in projectontwikkeling moesten de initiatiefnemers zich staande houden in gemeentelijke procedures, financiering, ontwerpkeuzes en collectieve besluitvorming. De film laat zien hoe idealen, praktische obstakels en onderlinge dynamiek samenkomen in de zoektocht naar een duurzame en gemeenschappelijke manier van wonen.

Filmmaker en bewoner Sam van Zoest legde dit proces vast vanuit het perspectief van de bewoners zelf. De film toont zowel de twijfels en tegenslagen als de veerkracht en betrokkenheid die nodig zijn om een wooncoöperatie te laten slagen. Inmiddels is De Warren gerealiseerd als de eerste wooncoöperatie van dit type in Nederland en bekroond met de Amsterdamse Nieuwbouwprijs 2024. Na afloop ging Wendy van Wilgenburg in gesprek met Kim Otten, mede-initiatiefnemer van De Warren, over collectief eigenaarschap, gedeelde waarden en de betekenis van samen wonen in de stad.

› [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)

Foto's: Wooncoöperatie De Warren

/METROPOLA: RUIMTE MAKEN OVER DE GEMEENTEGRENS

Op donderdag 10 april 2025 ging /Metropola van start: een ambitieus nieuw regionaal architectuurpodium voor de Metropoolregio Amsterdam (MRA). Dit platform is een krachtig gezamenlijk initiatief van Babel, Arcam, ABC Architectuurcentrum Haarlem en Podium voor Architectuur Haarlemmermeer en Schiphol. Doel is ontwerpers, beleidsmakers en belanghebbenden samen te brengen rond ruimtelijke opgaven die zich niet laten beperken door gemeentegrenzen. Voor Babel is dit een directe verdieping van het thema *Ruimte maken*, op de schaal van de gehele regio.

Tijdens deze eerste bijeenkomst stonden de toekomst van het Noordzeekanaalgebied en het Westelijk Havengebied centraal. William Stokman (Provincie Noord-Holland) schetste de beleidskaders voor deze complexe zone, waarna

Sebastian van Berkel (MUST stedenbouw) drie prikkelende toekomstscenario's presenteerde uit het onderzoek *Should I stay or should I go now*. De 'Architects in Residence 2025' voegden daar een scherpe analyse van specifieke risico's en kansen voor het havengebied aan toe. Juist in dit spanningsveld tussen groot-schalige industrie, woningbouw en ecologie wordt de noodzaak voor een nieuwe, grensoverschrijdende visie tastbaar.

Na de presentaties volgden interactieve rondetafelgesprekken. Professionals uit de hele regio bogen zich over thema's als landschap, stedelijke ontwikkeling en de gebouwde omgeving. De bijeenkomst bij De Sering liet zien dat er behoefte is aan een podium als /Metropola: een plek waar complexe opgaven als havenontwikkeling, Tata Steel en Schiphol niet als losse dossiers worden behandeld, maar als gedeelde ontwerpgegevens. Met

dit platform slaan Babel, Arcam, ABC Architectuurcentrum Haarlem en het Podium voor Architectuur Haarlemmermeer en Schiphol een brug tussen de lokale praktijk en de strategische toekomst van de metropoolregio.

Met dank aan Heren2, Metropoolregio Amsterdam en het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie voor hun steun.

» [Klik en lees het verslag op onze website.](#)

Foto's: Sanne Couprie

8 MEI 2025

LOCATIE: ST. MICHAËL COLLEGE IN ZAANDAM

BABEL OP HET ST. MICHAËL COLLEGE: RUIMTE MAKEN VOOR DE VOLGENDE GENERATIE

In het kader van Ruimte maken waren we in mei te gast op het St. Michaël College in Zaandam bij een bijeenkomst voor leerlingen die zich oriënteren op een vervolgopleiding. Op uitnodiging van de school maakte Babel kennis met geïnteresseerde leerlingen, voortbouwend op eerdere samenwerkingen met het Technasium. Er was ruimte voor

kennismaking en gesprek over architectuur, de stad en de rol van ontwerp in de samenleving.

Met de grote tekening van Olivier Rijken, gemaakt voor het Babel Festival 2024, als visueel vertrekpunt, ging Co Vrouwe in gesprek met leerlingen over wat Babel doet en hoe ruimtelijke

vraagstukken jongeren kunnen raken en inspireren.

De ontmoeting legde een laagdrempelige verbinding tussen onderwijs en ontwerppraktijk.

Zo maken we niet alleen ruimte voor debat en reflectie, maar betrekken we ook nieuwe generaties bij de vragen die in de stad spelen.

9 MEI 2025

LOCATIE: HET CENTRUM VAN ZAANDAM

INTERACTIEVE WANDELING DOOR HET CENTRUM VAN ZAANDAM

Op vrijdag 9 mei 2025 organiseerden we een interactieve wandeling door het centrumgebied van Zaandam, samen met supervisor Edzo Bindels, programmamanager Annette Nicolas Gnodde en architect Neelu Boparai. Langs lopende en toekomstige projecten verkenden we een gebied dat al meer dan 25 jaar in ontwikkeling is, maar waar de samenhang op verschillende plekken nog ontbreekt. Er was ruimte voor gesprek over de kansen en dilemma's van een centrum dat blijft groeien en veranderen.

Tijdens de rondgang in het centrum van Zaandam ging het over verbinding en gebruik: hoe versterken we de samenhang tussen deelprojecten? Hoe verbeteren we de routes voor voetgangers en fietsers naar het centrum? En hoe houden we plek voor verschillende voorzieningen, nu de woningbouwopgave steeds zichtbaarder wordt? Daarbij ging het nadrukkelijk niet alleen om stenen, maar ook om actieve plinten, programmering, openbare ruimte en groen. Plekken die overdag als prettig worden ervaren, voelen 's avonds soms desolaat. Een aandachtspunt dat tijdens de wandeling breed werd gedeeld.

De wandeling benadrukte het belang van het samen oppakken van deze opgaven door ontwerpers, stedenbouwkundigen, beleidsmakers, ontwikkelaars, ondernemers en bewoners. Als eerste stap in het gezamenlijk verkennen van wat nodig is, past deze bijeenkomst naadloos binnen Babelsmeerjarenprogramma *Ruimte maken*, waarin de stad wordt benaderd als een gedeelde en voortdurende ontwerpogave.

» [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)

GESLAAGD TWEEDE SPONSORCAFÉ

Op woensdag 14 mei 2025 vormde de bouwplaats van Timbr het indrukwekkende decor voor het tweede Babel Sponsorcafé. Gastheer Tjimen Schrauwers (Heddes Bouw & Ontwikkeling) verwelkomde een grote groep sponsors en relaties op deze markante locatie aan de Dr. H.G. Scholtenstraat. Timbr, een samenwerking tussen Blauwhoed, Koers, ZVH en Heddes, is meer dan alleen een woongebouw tussen de Zaan en de A8: het project staat voor duurzaam, modulair en sociaal bouwen.

In bijdragen van wethouder Wessel Breunese, architect Marten de Jong (de Architecten Cie.), supervisor Jeroen Ruitenbeek en Fred Langeveld (ZVH) werd de gelaagdheid van het project duidelijk. Timbr combineert een gevarieerd woningaanbod met nieuwe technieken: de woningen worden grotendeels in hout uitgevoerd en modulair geprefabriceerd in Wognum. Dit levert een korte bouwtijd en hoge afwerkingskwaliteit op, en draagt ook bij aan een gezonde woonomgeving. Een opvallend

element is de bamboegevel vanaf de eerste verdieping- een keuze in duurzaam materiaalgebruik die bij veel aanwezigen in het oog sprong.

Het letterlijke hoogtepunt van de middag was de tocht met de bouwlift naar de achtste verdieping. Daar kregen de deelnemers een uniek uitzicht op de overgang tussen de A8 en het Kogerveld en bekeken zij de slim ingedeelde appartementen. Naast de technische innovatie werd ook het sociale ontwerp belicht; de community-ruimte aan de binnentuin moet ontmoeting tussen bewoners stimuleren. De middag werd afgesloten met een gezellige borrel, waarbij de reacties unaniem positief waren: van ontzag voor de snelheid van realisatie tot enthousiasme over de ongekende mogelijkheden van bamboe. Het was een middag die precies liet zien waar Babel voor staat: kennis delen en inspiratie opdoen op de meest actuele plekken in de stad.

» [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)

Foto's: Gé Dubbelman

FLORIS ALKEMADE EN MATHIAS LEHNER OVER DE TOEKOMST VAN ZAA NSTAD

Op vrijdag 16 mei 2025 organiseerden Babel, De Maatschappij en de gemeente Zaanstad samen een middag over de vraag hoe we ook in de toekomst ruimte kunnen blijven maken voor werk in Zaanstad. In het HEM op het Hembrugterrein kwam een gemêleerd gezelschap bijeen om te luisteren, mee te denken en in gesprek te gaan over de stad als werk- én leefomgeving.

Voormalig Rijksbouwmeester Floris Alkemade opende de middag met een brede beschouwing over stedelijke groei, ruimtegebruik en de rol van markt en politiek. Hij schetste hoe kortetermijndenken en marktwerking vaak leiden tot eenzijdige keuzes, terwijl juist langjarig vooruitkijken nodig is. Thema's als vergrijzing, veranderende huishoudens, compactheid en de dominante rol van de auto in de stad kwamen aan bod. Alkemade pleitte voor andere investeringen: niet meer ruimte maken voor stilstaande auto's, maar voor gedeelde voorzieningen, groen en plekken die ontmoeting stimuleren.

Daarna plaatste stadsbouwmeester Mathias Lehner de inzichten van Alkemade in de context van de nieuwe Zaanse Omgevingsvisie. Centraal stond het borgen van ruimte voor werk: bestaande werkplekken behouden, intensiveren en in nieuwe ontwikkelingen wonen en werken blijvend combineren. Onder leiding van moderator Leontine de Koning ontstond een open gesprek over de vraag hoe abstracte ambities kunnen worden vertaald naar concrete keuzes.

De middag werd afgesloten met een borrel waar de netwerken van De Maatschappij en Babel elkaar troffen en tot mooie gesprekken kwamen. De gesprekken onderstreepten dat het vraagstuk van ruimte maken voor werk vraagt om gezamenlijke verantwoordelijkheid, korte- en lange-termijndenken.

- › [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)
- › [Klik hier en bekijk de video op ons Youtube kanaal.](#)

VERDER VERKENNEN VAN HET THEMA RUIMTE MAKEN

Wat betekent het om écht ruimte te maken? Niet alleen fysiek, maar ook mentaal, sociaal en beleidsmatig? Op dinsdagavond 27 mei 2025 bogen we ons in Filmtheater De Fabriek over deze vragen, tijdens een avond waarop het thema *Ruimte maken* gezamenlijk werd verkend. De bijeenkomst bood verdieping en maakte zichtbaar hoe we het thema benaderen: als plek voor scherpe keuzes én nuance, voor gemeenschapszin én eigenzinnigheid, en voor groen, circulair bouwen en het open gesprek.

Aan de hand van inspirerende bijdragen van Miranda Reitsma (stedenbouwkundige en lid van de programmaraad van Babel), Tjeerd Wessel (Stichting Mevrouw Meijer) en Flora Nycolaas (hoofdontwerper stedenbouw bij Ruimte & Duurzaamheid van de gemeente Amsterdam) werd het gesprek geopend over waar en hoe ruimte kan worden gemaakt in de stad. Elk vanuit een eigen perspectief lieten zij zien dat ruimte maken niet één oplossing kent, maar vraagt om aandacht, keuzes en samenwerking op verschillende schaalniveaus.

Daarnaast vertoonden we de documentaire *Enter Through the Balcony* van regisseur Roman Blahzan: een indringend portret van spontane bewonersinitiatieven in flatgebouwen in Oekraïne. De film bood een ander, verhalend perspectief op ruimte maken en vormde de opmaat voor een kort gesprek over het durven denken en handelen buiten bestaande kaders. Deze avond versterkte de rol van *Ruimte maken* als leidmotief: een voortdurende uitnodiging om via debat, film en onderzoek samen te blijven verkennen wat nodig is voor een toekomstbestendige stad.

› [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)

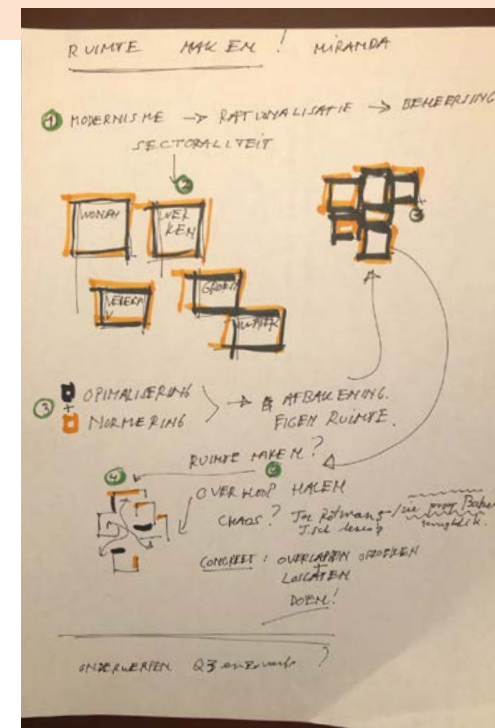

Foto: Patrick Hudepohl

14 JUNI 2025

LOCATIE: BUURTCENTRUM DE PELIKAAN IN KROMMENIE

DAG VAN DE ARCHITECTUUR: RUIMTE MAKEN OP EEN EILAND

Tijdens de Dag van de Architectuur heeft Babel, zoals altijd, aandacht voor een volgende generatie ontwerpers. Al bijna tien jaar organiseren we op deze dag een maakmiddag voor basisschoolkinderen, met een knutselworkshop rond het thema. Op zaterdag 14 juni 2025 stond de vraag centraal: hoe maak je ruimte op een eiland? Een toepasselijk onderwerp, gezien de ontwikkeling van de Eilanden van Hain in Krommenie door onze hoofdsponsor AM.

In Buurtcentrum De Pelikaan gingen de jonge deelnemers aan de slag met hun eigen eilandontwerpen. Een goede internetverbinding en speelvoorzieningen bleken volgens de kinderen onmisbaar op een modern

eiland, maar de maakmiddag was volledig 'offline'. Onder begeleiding van het Hemlab en met hulp van Babel-vrijwilligers werd er getekend, geknutseld en gebouwd aan nieuwe, denkbeeldige leefomgevingen.

De middag liet zien dat *Ruimte maken* ook gaat over verbeelding en het betrekken van de buurt bij stedelijke ontwikkelingen. De creatieve resultaten van deze jonge planontwikkelaars en architecten werden feestelijk gepresenteerd en beloond. Zo vormde de Dag van de Architectuur een waardevolle, laagdrempelige aanvulling op het jaarthema, waarbij de focus lag op de menselijke maat en het plezier van ontwerpen.

› [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)

Foto's: Patrick Hudepohl

VERNIEUWDE RONDLEIDING HERBESTEMMING: **WAAR OUD EN NIEUW ELKAAR RAKEN**

Op zondag 29 juni 2025 organiseerden we de eerste editie van de vernieuwde rondleiding *Herbestemming*, onder het motto 'Waar het oude en het nieuwe elkaar raken'. Per fiets verkenden we Zaandam Oud-West: een wijk met geslaagde herbestemmingen, maar ook met plekken waar het proces stagneert.

De rondleiding Herbestemming startte bij de Verkadefabriek en bracht zowel geslaagde herbestemmingen als plekken waar het proces stagneert in beeld. Wat vraagt herbestemming van ontwikkelaars, eigenaren en buurtbewoners? En hoe maak je ruimte voor nieuwe functies met respect voor wat er al is? Al snel werd duidelijk dat herbestemmen verder gaat dan architectuur alleen: leegstand en braakliggende terreinen raken direct aan leefbaarheid en sociale veiligheid.

Een bijzonder moment was het bezoek aan het voormalige Sportfondsenbad, waar eigenaar en exploitant Jan Hein Bakker liet zien hoe met oog voor de geschiedenis een nieuw toekomstperspectief kan ontstaan. Tegelijk werd zichtbaar hoeveel vragen er nog openliggen, zoals bij de vervallen Vermaning – een plek die deelnemers bleef bezighouden.

Met vijftien deelnemers legden we de route in ongeveer twee uur af, bij ideale weersomstandigheden. De middag werd afgesloten met enthousiaste reacties. Eén van de deelnemers vatte het kernachtig samen: "Ik vind dit initiatief zo geweldig dat ik deze boodschap en rondleiding zal verkondigen aan mijn gehele kring!" De rondleiding liet zien hoe herbestemming letterlijk en figuurlijk ruimte kan maken voor nieuwe verhalen, functies en ontmoetingen in de stad.

➤ [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)

Foto's: Patrick Hudepohl

6 JULI & 3 OKTOBER 2025

LOCATIE: ROSMOLENBUURT IN ZAANDAM

ONTDEKKINGSTOCHT DOOR DE ROSMOLENBUURT

Op zondag 6 juli organiseerden we een rondleiding door de Rosmolenbuurt, onder begeleiding van BabelGidsen. Veel deelnemers kenden de wijk al, maar de rondleiding bleek voor velen een hernieuwde ontdekking. De Rosmolenbuurt is volop in beweging, en juist dat maakt elke verkenning actueel.

Tijdens de wandeling door een van de oudste uitbreidingswijken van Zaandam stonden we stil bij de karakteristieke padenstructuur en de invloed van de Woningwet van 1901. De gidsen schetsten hoe Zaanse woningcorporaties - verenigd in de Federatie van Zaanse woningbouwverenigingen - door de jaren heen ieder op eigen wijze invulling gaven aan het ideaal van 'goed wonen'. Een zoektocht die tot op de dag van vandaag voortduurt.

De rondleiding verbond verleden, heden en toekomst. Van krotwoningen en vroege woningwetbouw tot hedendaagse experimenten met duur-

zame en modulaire woningen: zichtbaar werd hoe visie, beleid en middelen samen ruimte maken voor kwaliteit in wonen én openbare ruimte. Ook actuele vraagstukken, zoals funderingsproblematiek en vernieuwingsplannen, kwamen aan bod.

Onderweg ontstonden gesprekken over dilemma's in (her)ontwikkeling: kiezen we voor kwaliteit of betaalbaarheid, slopen of behouden, versnellen of verduurzamen? De wandeling liet zien hoe complex, en tegelijkertijd noodzakelijk, het is om steeds opnieuw ruimte te maken voor afgewogen keuzes in een wijk die blijft veranderen.

De rondleiding werd op vrijdag 3 oktober herhaald

› [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)

ARCHITECTUUR BELEVEN IN DE ZAA NSTREEK

**Inspirerende rondleidingen als ontdekkings-
tocht langs verleden, heden en toekomst.**

Afgelopen jaar hebben we met ons architectuurplatform weer vele ogen geopend voor de stedenbouw en architectuur van de Zaanstreek. Met vier populaire rondleidingen namen onze BabelGidsen deelnemers mee langs verhalen van vroeger, keuzes van nu en ideeën voor de toekomst. Wat soms op het eerste gezicht bekend en vertrouwd is, kreeg daardoor voor velen nieuwe of extra betekenis.

In **De Rosmolenbuurt** verkenden we meer dan een eeuw woonarchitectuur en gingen we in gesprek over sociale woningbouw en de menselijke maat. In **Zaandam-Centrum** zagen deelnemers hoe de vernieuwing van het stadscentrum het aanzicht én gebruik van dit gebied heeft veranderd. De fietsexcursie **Herbestemming** liet inspirerende voorbeelden zien van oude panden die een nieuw leven kregen. De rondleiding **Houtbouw** maakte duidelijk hoe diep de Zaanse houttraditie verankerd is, van historische constructies tot moderne toepassingen.

De grote betrokkenheid, levendige gesprekken en enthousiaste reacties bevestigen hoede verhalen over de ontwikkeling van de streek mensen verbindt en anders laat kijken naar hun omgeving.

Samen hebben we de stad opnieuw leren kennen.

29 AUGUSTUS & 10 OKTOBER 2025

LOCATIE: ZAANDAM CENTRUM

RONDELEIDING ZAANDAM-CENTRUM DE ONTWIKKELING VAN HET NIEUWE STADSHART

Onze Babel-rondleidingen door het centrumgebied van Zaandam zijn van meet af aan populair. Geen wonder, want wat hier in 25 jaar tot stand is gebracht mag je gerust imposant noemen. Je zou zeggen dat het stadshart voor de inwoners van Zaandam geen verrassingen meer heeft. Maar het wordt een nog boeiender gebied als je de verhalen hoort over de ontstaansgeschiedenis. Hoe de eerste ideeën ontstonden, hoe de verschillende ontwerpen en deelplannen tot stand kwamen en welke hordes er tijdens het planproces genomen moesten worden.

Is het vernieuwde centrumgebied geslaagd? Met die vraag in het achterhoofd gingen we daarna verder op pad. Op verschillende plekken langs de route stonden we stil om de resultaten te bekijken en te bespreken. Soms deden we dat aan de hand van beelden van hoe het vroeger was. Hier en daar wezen we op details die mensen vaak over het hoofd zien, zoals de trouwringen op de toren boven de trouwzaal van het stadhuis en de Davidsterren op de brug tegenover de voormalige Synagoge. Zo werd de rondleiding voor de meeste deelnemers een ware ontdekkingstocht. Na afloop werd over alle indrukken nog met elkaar nagepraat in café De Fabriek.

Met lef en
liefde zetten we
steden in bloei.

SYNCHROON

4 SEPTEMBER 2025

LOCATIE: ZAANDAM OUD-WEST

FIETSEXCURSIE MET AM

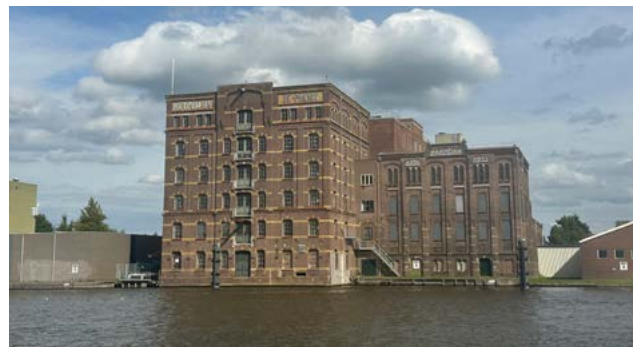
Op donderdag 4 september 2025 stapten de gebiedsontwikkelaars van AM op de fiets voor een excursie langs locaties in en om Zaandam. De fietstocht, georganiseerd in samenwerking met onze hoofdsponsor AM, bracht een diverse en leergierige groep bij elkaar: van de eigen medewerkers tot hun externe relaties. De mix aan achtergronden zorgde voor een frisse blik op plekken die voor velen bekend zijn, maar in deze setting nieuwe context kregen.

De route startte bij het iconische Verkadepand, met aan de overkant de leegstaande Verkadefabriek - een plek waar de industriële geschiedenis van de Zaanstreek nog goed zichtbaar is. Daarna volgde een bezoek aan het voormalige fabriekscomplex Maison d'Essence. Voor veel deelnemers bleef dit verbazingwekkende pand ook deze keer indruk maken door de unieke architectonische kracht en de potentie voor herbestemming.

Verderop verschoof de aandacht nadrukkelijk naar de sociale geschiedenis van de stad, met bezoeken aan de Jedeloo-school en het karakteristieke Sportfondsenbad.

Hier bracht het bevroren verhaal van Jan Hein Bakker de stenen tot leven; hij schetste hoe deze gebouwen ooit het hart van de gemeenschap vormden en wat hun waarde is in de huidige stedelijke ontwikkeling.

Door de beperkte tijd was een bezoek aan de Vermaning deze middag niet mogelijk. Duidelijk werd dat een fysieke verkenning helpt om niet alleen de Zaanse identiteit, maar ook de sociale laag onder stedelijke ontwikkeling beter te begrijpen. De excursie paste daarmee goed binnen ons thema *Ruimte maken*: eerst scherp krijgen wat er al is – historisch en maatschappelijk – voordat je nieuwe ruimte toevoegt.

OPEN MONUMENTEN- DAGEN: HOUTBOUW EN HERBESTEMMING IN BEWEGING

Tijdens de Open Monumentendagen op zaterdag 13 en zondag 14 september gingen de BabelGidsen met een breed publiek op pad om het Zaanse erfgoed vanuit twee perspectieven te verkennen: de rijke traditie van Zaanse houtbouw en de opgave van herbestemming. Met wandelingen en fietstochten lieten BabelGidsen zien hoe verleden en toekomst in Zaandam voortdurend met elkaar in gesprek zijn.

De wandeling *Zaanse houtbouw van toen tot nu* voerde van het Czaar Peterhuisje langs historische en eigentijdse houten panden naar het hart van Zaandam. Onderweg stond BabelGids Frank Bakker stil bij kleuren, verhoudingen en constructieve elementen als gebinten, korbelen en windveren. Ook grotere vragen kwamen aan bod: hoe verhoudt de Woningwet zich tot de Zaanse bouwtraditie? En verrijkt hedendaagse 'fusion-architectuur' het erfgoed, of zet het die juist onder druk?

Tijdens de fietstocht *Herbestemming*, onder het motto 'Waar het oude en het nieuwe elkaar raken', verkenden deelnemers Zaandam Oud-West langs gebouwen met een tweede leven: van fabriek tot kerk en van zwembad tot onverwachte transformaties. De route liet zien hoe herbestemming ruimte kan maken voor nieuwe functies, maar ook welke keuzes en dilemma's daarbij horen. Wat maakt een herbestemming geslaagd en wat betekent die voor de buurt?

De Open Monumentendagen maakten zichtbaar hoe Zaanse identiteit, erfgoed en vernieuwing onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. En hoe ruimte maken soms begint bij anders leren kijken naar wat er al is.

16 EN 17 SEPTEMBER 2025

LOCATIE: FILMTHEATER DE FABRIEK IN ZAANDAM

25 JAAR INVERDAN – VAN VISIE NAAR STADSHART

Op 16 september 2025 zat Filmtheater De Fabriek tot de laatste stoel vol voor de première van de documentaire *25 jaar Inverdan*. De film - een eigen productie van Babel, gemaakt door Sarah Essbai, Wendy van Wilgenburg en Robert ten Elsen - bood een indringende terugblik op de metamorfose van het Zaanse stations- en centrumgebied. Binnen ons thema *Ruimte maken* vormde deze documentaire een essentieel ijkpunt: het liet zien hoe grootschalig ingrijpen in de stad vraagt om een lange adem, politieke moed en een scherpe ontwerpvisie.

De documentaire laat zien hoe een grauw en door infrastructuur versnipperd gebied veranderde in een centrum dat inmiddels landelijke bekendheid geniet. De naam 'Inverdan' – Zaanse voor 'naar binnen' of 'het verborgene' – stond symbool voor de ambitie om Zaanse kwaliteiten naar voren te halen. Met interviews met sleutelfiguren als oud-burgemeester Ruud Vreeman, oud-wethouder Hans Luiten en architect Sjoerd Soeters komt ook de scepsis van destijds terug. "Je moet soms durven ingrijpen, ook als mensen het in eerste instantie niet willen zien," blikte Vreeman terug op de noodzaak om van Zaanstad een levendige provinciestad te maken in plaats van een forensenstad.

Het betrokken en geïnteresseerde publiek haalde gezamenlijk herinneringen op aan een generatie van bouwen. De film maakte duidelijk dat de ruimte die destijds is gemaakt, de stad niet alleen een nieuw gezicht heeft gegeven, maar ook een herwonnen gevoel van zelfbewustzijn. De uitverkochte zalen en de reacties na afloop lieten zien dat Inverdan, ondanks de weerstand van toen, inmiddels diep verankerd is in de trots van de Zaankanters.

Voor professionals blijkt de film een interessante documentaire over het ontwikkelproces van een grootschalige stedelijke ontwikkeling. De verschillen en overeenkomsten tussen toen en nu zijn voer voor gesprek.

› [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)

› [Klik hier en bekijk de trailer op ons Youtube kanaal.](#)

Foto's: Patrick Hudepohl

3 NOVEMBER 2025

LOCATIE: GROWY IN AMSTERDAM

A TOT Z-DEBAT V: HOE OPENEN WE HET STIKSTOFSLOT?

Op maandag 3 november 2025 vond bij Growy in het Amsterdamse havengebied het vijfde A tot Z-debat plaats. In deze eerste meerlaagse logistieke hub van Nederland bogen ontwerpers, onderzoekers, bestuurders en agrariërs zich over een van de meest weerbarstige vraagstukken van dit moment: het stikstofslot. De centrale vraag sloot nauw aan bij ons thema *Ruimte maken*: hoe maken we ruimte voor woningbouw en gebiedstransformatie in de regio Amsterdam-Zaanstad, terwijl de druk op de natuur en het veenweidegebied toeneemt?

De A tot Z-debatten, een samenwerking tussen Babel en Arcam, zijn bedoeld om kennis te delen en visies te toetsen rond regionale thema's die beide steden raken. Tijdens deze avond, gemodereerd door Leontine de Koning (Babel) en Indira van 't Klooster (Arcam), werd via drie presentaties

duidelijk dat stikstof een *wicked problem* is dat om een fundamentele verandering in denken vraagt.

Mandy van den Ende (Universiteit Utrecht) en landschapsarchitect Peter de Ruyter analyseerden de balans tussen ecologie en ruimtelijke functies, waarna Els Lenting (gemeente Zaanstad) een ontwapenend eerlijke toelichting gaf op de complexe uitvoering onder de nieuwe Omgevingswet. Zij liet zien hoe ruimtelijke ontwikkelingen inmiddels direct samenhangen met natuurbeheer in omliggende gebieden.

In het aansluitende panelgesprek, met onder meer wethouder Wessel Breunese (gemeente Zaanstad) en melkveehouder Jack Rijlaarsdam (LTO Noord), verschoof de focus naar de praktijk. De zaal, met vertegenwoordigers van natuurorganisaties, ontwikkelaars, woningcorporaties en andere belangstellenden, mengde zich actief in de discussie. Juist door die brede

inbreng ontstond een waardevolle dialoog over het smeden van nieuwe 'bondjes' tussen sectoren die voorheen vaak tegenover elkaar stonden.

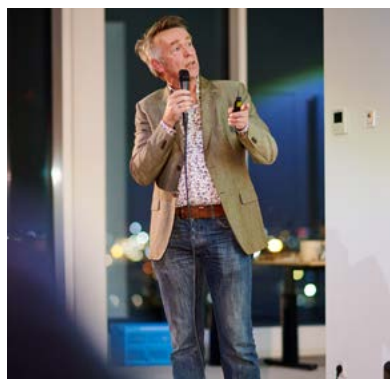
Rijlaarsdam verwoordde de gedeelde urgentie treffend: "We moeten het samen doen." Gezamenlijk investeren in natuurverbetering bleek de noodzakelijke voorwaarde om fysieke ruimte voor de stad van morgen te creëren.

De afsluitende rondleiding door de verticale boerderij van Growy maakte de avond compleet; het toonde aan dat innovatieve stapeling, letterlijk en figuurlijk, een tastbare sleutel kan zijn in dit complexe proces.

➤ [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)

➤ [Klik hier en bekijk de trailer op ons Youtube kanaal.](#)

Foto's: Patrick Hudepohl

FOTOWEDSTRIJD 'DE INCLUSIEVE STAD'

In de zomer van 2025 organiseerden we de fotowedstrijd 'De Inclusieve Stad'. De oproep was eenvoudig: stuur één zelfgemaakte foto van een plek of object in de openbare ruimte waar jij je welkom of prettig voelt. Een plek waar je merkt dat er met jou rekening is gehouden. De inzendingen maakten meteen duidelijk hoe breed dat begrip in de praktijk is.

Inzendingen kwamen van inwoners én bezoekers van Zaanstad, van Blaise Pascal-leerlingen tot ervaren fotografen. Ook de gefotografeerde plekken liepen sterk uiteen: van een moskee tot de Wandelvlinder aan de Zaan, van kleine ingrepen in de openbare ruimte tot plekken waar ontmoeting, rust of toegankelijkheid centraal staan. Juist die variatie liet zien dat inclusiviteit niet één maat of één oplossing kent, maar samenhangt met omstandigheden, gebruik en ervaring.

De jury bestond dit jaar uit Anne van der Meulen (voorzitter en lid van de Programmaraad), Annemée Dik (fotograaf), Iris van

Leeuwerink (regisseur toegankelijkheid gemeente Zaanstad) en Quitty Pluimers (ervaringsdeskundige). Bij de beoordeling keek de jury naar drie aspecten: de manier waarop de foto 'welkom zijn' zichtbaar maakt, de zeggingskracht van het beeld (compositie, moment, leesbaarheid) en de relatie met de stad. Met andere woorden: in hoeverre laat de inzending zien hoe publieke ruimte mensen kan uitnodigen of juist uitsluiten. De uiteindelijke nummers één en twee waren elk op een eigen manier sterke inzendingen.

Tweede prijs – Jan Malawauw

De foto van Jan Malawauw is een krachtig beeld van de viering van Ket Koti in Zaandam. Het moment is zorgvuldig getroffen: twee dansers verbeelden vrijheid, terwijl op de achtergrond een verwijzing meeklinkt naar het beeld *The Three Graces* bij de Anton de Kombrug. De foto laat inclusiviteit zien als iets dat ook cultureel en collectief is: de openbare ruimte als podium voor herdenken, vieren en samenkomen.

Eerste prijs – Leontien Pieter

De winnende foto van Leontien Pieter toont een intiem moment op een plek die voor heel Zaanstad toegankelijk is. De kracht van het beeld zit in de eenvoud: je ziet dat ook iemand in een rolstoel kan genieten van de Zaan en haar ecologie. Daarmee raakt de foto precies aan de kern van de prijsvraag: een plek waar je je welkom voelt, omdat er aantoonbaar rekening is gehouden met verschillende manieren van bewegen en verblijven.

De jury dankt alle deelnemers voor hun inzendingen. Samen schetsen de foto's een veelstemmig beeld van Zaanstad en van wat 'welkom' kan betekenen - van fysieke toegankelijkheid tot gedeeld gebruik en gedeelde geschiedenis.

» [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)

HOE WELKOM VOEL JIJ JE IN DE STAD?

Op woensdagavond 12 november 2025 organiseerden we in het Kreatief Pakhuis een avond rond de kernvraag: hoe welkom voel jij je in de stad? Eerder dit jaar ging het over de impact van stikstof en neuroarchitectuur op de gebouwde omgeving; deze avond zoomden we in op de menselijke kant van ruimte maken.

Afgelopen zomer startte die lijn al met de fotowedstrijd *De Inclusieve Stad*. De inzendingen boden een rijk en verrassend overzicht van wat 'welkom zijn' in de praktijk betekent. Hun foto's waren deze avond in het Pakhuis te zien. Juryvoorzitter Anne van der Meulen (architect en lid van de programmaraad) maakte de winnaar bekend: Leontien Pieter. Haar foto liet op treffende wijze zien hoe een ogenschijnlijk klein gebaar in de openbare ruimte een groot effect heeft op iemands gevoel van geborgenheid.

De verhalen achter de foto's kregen extra context in de presentaties van participatiearchitect Daan Schipper en Truus Vegter (Social Sofa Zaanstad). Schipper illustreerde dat echte toegankelijkheid van publieke gebouwen verder gaat dan liften en drempels; het begint bij het betrekken van gebruikers vanaf het eerste gesprek, zodat ook functies als een kolfruimte of heldere bewegwijzering worden meegenomen. Vegter liet zien hoe de mozaïekbanken in de Zaanstreek niet alleen zitplekken zijn, maar ook een aanleiding voor ontmoeting en eigenaarschap in de buurt.

Onder leiding van Nanine Carree (architect en lid van de programmaraad) ontstond een open gesprek over de verantwoordelijkheid van ontwerpers én bewoners om samen ruimte te maken die niet alleen fysiek toegankelijk is, maar waar mensen zich ook mentaal en sociaal welkom voelen.

- › [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)
- › [Klik hier en bekijk de film op ons Youtube kanaal.](#)

ONTWIKKELAARS
VAN IMPACT

AM⁺

Hilko, een nieuwe woonbuurt langs de Zaan

Op de plek van de voormalige HILKO-zeepfabriek en verffabriek Evert Koning ontstaat een nieuwe, inclusieve woonbuurt. AM en woningstichting Rochdale realiseren hier circa 100 comfortabele, duurzame woningen voor diverse prijsklassen. Langs de Zaan komen mooie appartementen en eengezinswoningen, terwijl tussen de Oostzijde en Cornelis van Uitgeeststraat ruimte is voor koopwoningen met tuin en sociale huurappartementen. Een plek waar betaalbaar en duurzaam wonen samenkomen!

Anouk Reintjens,
Ontwikkelingsmanager AM

Creëren van inspirerende en duurzame leefomgevingen die een positieve impact hebben op mens, natuur en maatschappij, dat is de passie van AM. Als betrokken gebiedsontwikkelaar zien wij kansen waar anderen beperkingen zien, en zetten wij ideeën om in kwaliteitsrijke plekken die levendig en toekomstbestendig zijn. Met passie en toewijding ontwikkelen wij bijzondere gebieden waar wonen, werken, winkelen en recreëren samenkomen. Wij zijn AM. Ontwikkelaars van impact. Zie ook www.am.nl

"Ik wil dicht bij voorzieningen wonen."

Een fijne buurt begint met luisteren

We kunnen niet alles beloven meneer De Jong, maar samen komen we heel ver. We ontwikkelen wat mensen écht nodig hebben. Om dat waar te maken werken we samen, verbinden we en luisteren we vooral. Naar mensen die hier nog niet wonen, maar straks wél willen leven. Een fijne buurt ontstaat door te luisteren naar wensen en die waar te maken binnen de realiteit van nu. Dat zit in het DNA van BPD. Het is hoe we ontwikkelen. En dat levert iets bijzonders op. Zo zijn voorzieningen zoals een supermarkt, een gezondheidscentrum en sportschool in Weespersluis, zoveel mogelijk op loopafstand.

Kijk op bpd.nl/fijne-buurt voor een overzicht van onze projecten en werkwijze.

 bpd
bouwfonds gebiedsontwikkeling

BABEL CINEMA: HOOP IN DE HOEP

Op dinsdagavond 18 november 2025 vormde Filmtheater De Fabriek het decor voor een bijzondere editie van Babel Cinema, met de vertoning van de documentaire *Hoop in de Hoep*. Er was volle aandacht voor een uniek stukje landschap onder de rook van Amsterdam: de Ronde Hoep. De film sloot aan bij de bredere discussies die we dit jaar binnen het thema *Ruimte maken* voerden over de kwaliteit en de kwetsbaarheid van het omliggende landschap.

Filmmaker Pim Giel, zelf woonachtig aan de rand van de Ronde Hoep, volgde met zijn gezin een jaar lang het leven in dit veenweidegebied. Het resultaat is een portret waarin de menselijke verbondenheid met het landschap centraal staat. Giel brengt de natuur en de weidevogels prachtig in beeld en laat verschillende gebruikers van het gebied aan het woord: de boer, de boswachter, de vogelaar en de recreant. De film sloot aan bij de bredere discussies die we eerder voerden over de kwaliteit en de kwetsbaarheid van het omliggende landschap.

Na afloop leidde Martine van Gerven (lid van de programmaraad) een nagesprek met Pim Giel, dat leidde tot een open uitwisseling met de zaal. Giel ging in op de vragen van de aanwezigen en vertelde meer over de praktische en inhoudelijke keuzes bij het filmen 'in eigen achtertuin'. Deze Babel Cinema maakten duidelijk dat *Ruimte maken* in het buitengebied niet alleen een ecologische opgave is, maar ook een sociale.

» [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)

2 DECEMBER 2025

LOCATIE: BULLEKERK

VOLLE BULLEKERK VOOR DE JAAP SCHIPPERLEZING **OVER DE TOEKOMSTBESTENDIGE STAD**

De Jaap Schipperlezing is het jaarlijkse ankerpunt in onze programmering. De lezing is een eerbetoon aan de Zaanse architect Jaap Schipper (1915-2010), die met zijn werk een stempel drukte op de architectuur en stedenbouw in de Zaanstreek. Dankzij een legaat dat we van zijn erven ontvingen, kunnen we deze traditie voortzetten en elk jaar een breed publiek uitnodigen voor een debat over de toekomst van onze gebouwde omgeving. Op dinsdag 2 december 2025 zat de Bullekerk vol voor de nieuwste editie, met Andy van den Dobbelen als hoofdgast.

Andy van den Dobbelen, hoogleraar *Climate Design & Sustainability* aan de TU Delft, sprak in een helder betoog over 'De Toekomstbestendige Stad' en schetste de urgente opgaven richting 2050: van klimaatverandering tot grondstoffschaarste. Hij maakte tastbaar dat *Ruimte maken* vandaag vooral betekent: ruimte maken voor de natuur en voor een circulaire economie. Zijn streven naar een wereld die niet tegenover de natuur staat, maar er onderdeel van is, resoneerde sterk bij de aanwezigen. Hij bevestigde zijn reputatie als expert door de complexe opgaven te vertalen naar concrete voorbeelden voor de Zaanse praktijk.

De betrokkenheid in de zaal was groot; de vele publieksvragen die vooraf waren ingezonden vormden de rode draad in het gesprek na afloop. Onder leiding van Leontine de Koning toetsen we de theorie aan lokale vraagstukken. Een bijzonder element was de muzikale bijdrage van Reinier Demeijer. Als acteur en improvisator wist hij de complexe maatschappelijke vragen van de avond te vangen in persoonlijke en humoristische noten. Met een eigen lied en een scherpe improvisatie vatte hij de essentie van de avond treffend samen.

De Jaap Schipperlezing 2025 benadrukte waar we voor staan: inhoudelijke verdieping, ontmoeting en een publiek dat samen vooruit wil kijken naar de stad van de toekomst.

- › [Klik hier en lees het verslag op onze website.](#)
- › [Klik hier en bekijk de film op ons Youtube kanaal.](#)

Muzikale notulen – Reinier Demeijer

Kom op allemaal in de zaal
Met Andy gaan we Radicaal
Zijn verhaal, pijl je in de zee de temperatuur
Stijgt mee, ons probleem ligt daar
Wie zegt klimaat, de zee zal stijgen
Koude stromen gaan we krijgen
Problemen rijgen zich aanen

Gaan we drijven zullen we leren evacueren
Kunnen we eigenlijk wel evacueren
Wat geven we prijs aan de zee
Bewegen we mee? Met het water spreek je later
Ga ontwerpen aan de slag, pak de dag, dank je wel
Tis heus niet allemaal kommer en kwel

*In deze kerk zonder priester
Werd de toekomst aangelicht
In deze kerk zonder priester
Kreeg ik zicht
Op de stad van de toekomst
Op de stad van jou en mij
Op de stad
"Misschien niet meer"
Jij was erbij*

Ik zal je even toevertrouwen
In we zijn kampioen goedkoop bouwen
Grote ramen want dan kun je zien
Hoe het bankstel staat bij Mien
Dat niet doen, maak schaduw door groen
Gewoon doen maar het gekke alleen groen
gaat het niet trekken
Architecten!

Voordat je een pennenstreek neer zet op papier
Bel Reinier, nee niet doen, bel Andy
Denk na wat heb ik hier in de bodem
In de lucht kijk om je heen
Goed plan, maak er een wedstrijd van
Knollendam wat dan 'the voice van'
Maar dan met energie pak een supermarkt
voor synergie
Wissel uit
Wees slim

*In deze kerk zonder priester
Werd de toekomst aangelicht
In deze kerk zonder priester
Kreeg ik zicht
Op de stad van de toekomst
Op de stad van jou en mij*

*Op de stad
"Misschien niet meer"
Jij was erbij*

Zonder meer, Andy gaat door maar
Hoe heet het ook weer
Doe normaal, wij gaan allemaal, verticaal
Op de zon
Ik wou dat het sneller kon

Circulair, we gaan ver maar waarheen
Nederland heeft weinig stoffen in de grond
Bomen niet zo veel meer, dat doet zeer
Maar kijk je niet scheel, gebruik je potentieel
Water voor later! Maak het koud
It geet on!!

En bedenk effe een plan
In de Zaanstreek, voor wat dan
Dat er iets staat als het misgaat

*In deze kerk zonder priester
Werd de toekomst aangelicht
In deze kerk zonder priester
Kreeg ik zicht
Op de stad van de toekomst
Op de stad van jou en mij
Op de stad
"Misschien niet meer"
Jij was erbij*

Wist je dat bouwers al veel verder zijn dan Mona Keizer
Maar misschien zijn die ook gewoon wat wijzer
Als ik het zo hoor
We gaan stapelende door

Wat zal ik zeggen hoe ga ik die regels uitleggen
Tot mijn spijt ga gewoon mee met de tijd!
Of naar Normandië ook goed als je maar doet
Experimenteer meer! Leer! Denk vooruit
Geen schone schijn
De overheid moet denken voor de lange termijn
Laat het ook zo zijn

*In deze kerk zonder priester
Gaf Andy even licht
In deze kerk zonder priester kreeg ik zicht
Op de stad van de toekomst
Misschien niet meer voor jou en mij
Maar hier was je bij
Maar hier was je bij*

Hopelijk een beetje blij naar huis!

Foto's: Patrick Hudepohl

» [Klik hier en beluister de muzikale notulen.](#)

25 JAAR INVERDAN **OP JOUW LOCATIE**

De documentaire *25 jaar Inverdand* heeft sinds de première in september veel losgemaakt. Het verhaal van de grootschalige metamorfose van het centrumgebied van Zaanstad spreekt niet alleen inwoners aan, maar trekt ook brede belangstelling van organisaties die zich bezighouden met stedelijke ontwikkeling, architectuur, erfgoed en beleid.

De film laat immers zien hoe visie, vasthoudendheid en ontwerp een stad in één generatie kunnen transformeren.

Daarom stellen we de documentaire beschikbaar voor vertoningen op locatie. Of het nu gaat om een vertoning bij een commerciële organisatie, in een bioscoop of als onderdeel van een vak-evenement: de film biedt een uitstekend vertrekpunt voor een gesprek over visie en gebiedsontwikkeling.

Interesse in een vertoning?

Wil je de film vertonen binnen jouw organisatie of tijdens een evenement? Babel hanteert de volgende tarieven:

- Commerciële vertoningen: € 250,- (excl. btw)
- Voor culturele of maatschappelijke instellingen kijken we graag samen naar de mogelijkheden.

Voor meer informatie of het aanvragen van een vertoning kun je contact opnemen via info@stichting-babel.nl.

De documentaire is een productie van Babel Zaans architectuurplatform, gemaakt door Sarah Essbai, Wendy van Wilgenburg en Robert ten Elsen.

PODCAST (N)OOIT GEBOUWD ZAANSTAD LUISTER NU ALLE AFLEVERINGEN!

Acht afleveringen, acht verhalen over plannen die Zaanstad hebben gevormd – sommige gebouwd, andere gesneuveld na soms felle discussies. In de podcastserie (N)ooit gebouwd Zaanstad duiken we in de geschiedenis van markante projecten: van de omstreden plannen voor woningbouw in het Guisveld en het nooit gerealiseerde Cultuurcluster, tot de totstandkoming van het Zaantheater en het Zaans Medisch Centrum.

Architecten, bestuurders en betrokkenen vertellen over ambities, strijd en de beslissingen die Zaanstad hebben gemaakt tot wat het nu is.

Heb je een aflevering gemist? Luister ze hier allemaal!

» Kijk voor meer informatie en beluister alle podcasts op onze website.

Sponsors

SYNCHROON

BOT BOUW

BOPARAI ASSOCIATES architecten

INTERKLOP B.V.

ORGANISATIE

LEDEN PROGRAMMARAAD

- Anne van der Meulen, architect bij ANA architecten
- Co Vrouwe, adviseur vastgoed en ontwikkeling
- Gert Grandiek, gebiedsontwikkelaar
- Guido Ruiter, gevelregisseur en 'steenfenomeen'
- Ingrid Roos, officemanagement
- Leontine de Koning, voorzitter programmaraad
- Marieke Ros, voormalig beleidsadviseur gemeente Zaanstad
- Martine van Gerven, procesmanager stedelijke ontwikkeling bij gemeente Zaanstad
- Merijn de Jong, architect en partner bij SOME architects
- Miranda Reitsma, stedenbouwkundige
- Monica Sommer, programmamanager gebiedsontwikkeling bij gemeente Zaanstad
- Nanine Carree, architect en partner Carree architecten
- Nicolette Zwart, secretaris
- Nik Berkouwer, pr- en communicatiespecialist bij Rijnboutt en Bolt
- Piet Keijzer, zelfstandig gevestigd adviseur
- Piet Oudega, voormalig wethouder gemeente Zaanstad
- Robert ten Elsen, stedenbouwkundige bij Rijnboutt
- Sarah Essbai, stedenbouwkundige en auteur
- Suzanne Böhmer, programmacoördinator
- Wendy van Wilgenburg, programma- en documentairemaker

VRIENDEN

Babel werd in 2025 ook financieel gesteund door 50 particuliere vrienden.

BESTUUR

- Albert Groothuizen, zelfstandige in projectmanagement (penningmeester)
- Co Vrouwe, adviseur vastgoed en ontwikkeling
- Guido Voss, advocaat
- Hester Gräfe, directie-bestuurssecretaris bij De Zaanse Molen (secretaris)
- Leontine de Koning, strategisch adviseur, procesbegeleider en moderator, directeur Aurumlink
- Piet Keijzer, zelfstandig gevestigd adviseur (voorzitter)

SPONSORCOMMISSIE

- Anouk Reintjens, ontwikkelingsmanager bij AM
- Gert Grandiek, gebiedsontwikkelaar
- Guido Ruiters, gevelregisseur en 'steenfenomeen'
- Jan Overtoom, senior beleidsadviseur bestuurszaken bij Bouwend Nederland
- Monique Kwaak, directeur-bestuurder bij Parteon
- Piet Keijzer, zelfstandig gevestigd adviseur (voorzitter bestuur)

BABELGIDSEN

- Albert Groothuizen, Zelfstandige in projectmanagement
- Ferdinand Vreugdenhil, Directeur Fer stads- en gebiedsontwikkeling
- Frank Bakker, Houtbouw specialist
- Gert Grandiek, Gebiedsontwikkelaar
- Giljam Klijn, Auteur historische artikelen
- Margo Smeenge, Adviseur Duurzame Monumenten
- Marieke Ros, Voormalig beleidsadviseur gemeente Zaanstad
- Paul Carree, Eigenaar Carree Architecten
- Sepideh Darafin, Stedenbouwkundig Ontwerper

COLOFON

TEKSTEN

Babel Zaans architectuurplatform

FOTOGRAFIE

Patrick Hudepohl, Gé Dubbelman en Sanne Couprie

REDACTIE, EINDREDACTIE EN FORMGEVING

Nik Berkouwer, Suzanne Böhmer, Ingrid Roos en Shannon Zwart

HOOFDSPONSORS/PROJECTSPONSORS/SUBSIDIE

- AM Gebiedsontwikkeling
- BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling
- Gemeente Zaanstad

VASTE SPONSORS

- Albert Groothuizen Projectmanagement b.v., Zaanwijk
- Business Center De Bedrijvige Bij, Zaanam
- BOA architecten, Assendelft
- Boparai Associates architecten, Oostzaan
- Bot Bouw, Heerhugowaard
- Bouwers van Braam-Minnesma bv, Wormerveer
- Carree Architecten BNA, Zaanam
- Common Affairs, Amsterdam
- Duijn Bloem Voss Advocaten, Zaanam
- Erdi, Zaanam
- H&NK architectuur en interieurarchitectuur, Zaanam
- Interklop b.v., Zaanam
- JH Bakker Bouwprojecten, Zaanam
- KPO planontwikkeling b.v., Zaanam
- Kuijs Reinder Kakes, Zaanam
- Lab03 architecten, Westzaan
- Ingenieursbureau List b.v., Zaanam
- Maarten Laout Architecture, Assendelft
- Bouwbedrijf Nieuwe Maten, Wormerveer
- Nunc architecten, Zaanam
- Rebrick, Wormerveer
- Some architects, Amsterdam
- Aannemingsbedrijf Sturm BV, Zaanam
- Synchroon b.v., Utrecht
- Ten Brinke
- TBP Bouw, Wormerveer
- Gebr. Van der Veekens b.v., Zaanam
- Timmerfabriek K. Visser & Zonen, Zaanam

Stichting Babel, podium voor vormgeving en kwaliteit (beter bekend als Babel Zaans architectuurplatform), heeft zich vanaf de start in 2003 ontwikkeld tot een gewaardeerd platform op het gebied van architectuur, stedelijke ontwikkeling en de inrichting van het landschap en openbare ruimte in de Zaanstreek. Babel wordt gedragen door vrijwilligers met uiteenlopende meningen, maar met de gezamenlijke ambitie om de kwaliteit van stad, dorp en landschap in de Zaanstreek te verbeteren.

Alle activiteiten, veelal kosteloos en met veel tijd en inzet georganiseerd door de leden van de programmaraad werden dankzij de financiële steun van de sponsors en vele Vrienden van Babel mede mogelijk gemaakt. Onze dank gaat natuurlijk ook uit naar de medewerking en medewerkers van al onze bezochte locaties en het belangstellende publiek bij onze activiteiten.

Wij hebben in dit jaarbericht wederom ons best gedaan alle betrokkenen die op enigerlei andere wijze Babel hebben ondersteund zo zorgvuldig mogelijk bij de activiteiten te vermelden. Ieders inzet voor alle vormen van bijdragen is uiterst gewaardeerd.

© 2025 Uitgave Babel Zaans architectuurplatform,
Musical 23
1507 TS Zaanam
T: 075 670 58 05
W: www.stichting-babel.nl
E: info@stichting-babel.nl

De activiteiten van Babel Zaans architectuurplatform zijn mede mogelijk gemaakt door een subsidie van gemeente Zaanstad.

ZNSTD

Volg Babel op sociale media!

